

Julkaisemisesta

Johanna Rainio-Niemi

Vastakkainasettelusta perusasioihin

AKATEEMISESTA JULKAISEMISESTA
KANSALLISEN JA KANSAINVÄLISEN
RAJAPINNOILLA

Karsimiseen avoimesti tähtäävä resurssikilpailuttaminen on viime vuosina jyrkentänyt vastakkainasettelua kansallisen ja kansainvälisen välillä. Julkaisemisen osalta vastakkain asettuvat (suomenkielinen) kirja ja (englanninkielinen) artikkeli. Jäykistyvät asenteet häivyttävät ja näivetävät näkyvistä sen monisävyisemmän todellisuuden, jonka keskellä historiantutkimuksen alalla työskennellään myös suomalaisissa yliopistoissa. Tässä todellisuudessa kansallinen ja kansainvälinen eivät ole toistensa vastakohtia. Ne lomittuvat toisiinsa opetuksessa sekä yksikkö- ja yksilökohtaisissa tutkimus- ja julkaisuprofileissa. Tällainen monitasoisuus on tärkeää ja antoisaa, mutta myös aidosti vaativaa ja haastavaa. Tämän todellisuuden haasteisiin eivät vastaa yhä mekaanisemmaksi käyvä kansainvälistämispakotus eikä kansainvälistä suorasti tai epäsuorasti vieroisuus, kansallisten akateemisten erityispiirteiden itseisarvoinen puolustus. Nykyinen ja tuleva

VTT **Johanna Rainio-Niemi** on poliittisen historian dosentti Helsingin yliopistossa ja *Historiallisen Aikakauskirjan* toimituksen jäsen.
Sähköposti: johanna.rainio@helsinki.fi.

akateeminen maailma ei ole kansainvälinen *tai* kansallinen eikä sen tutkija ensisijaisesti suomalainen *tai* ulkomaalainen. Se on globaali, ylijarainen ja avoin tavoilla, jotka sisältävät kaikki edellä mainitut monine mahdollisuuksineen ja vaatimuksineen.

Kärjistyneiden vastakkainasetteluiden sijaan tarvetta on pienille teoille ja kannusteille, jotka pohjaavat ja kohdentuvat tiiviimmin nykypäivän historiantutkijoiden toimintaympäristöjen kansalliseen ja kansainväliseen todellisuuteen. Viime aikoina paljon puhuttaneen julkaisemisen osalta aidosti hyödyllisiä neuvoja antaa Titus Hjelmin tuore *Globaalisti akateeminen: Opas kansainväliseen tiedejulkaisemiseen* (Vastapaino 2015). Liki pitäen ensimmäisenä suomeksi kirjoitettuna ja nimenomaan suomalaisille humanisteille sekä kulttuurin ja yhteiskunnan tutkijoille kirjoitettuna oppaana, Hjelmin teos tuo kaivatun lisän jokaisen väittelijän, tutkijan mutta myös ohjaajan peruslukemistoon. Perusasioiden kirkastamisen nimissä sen soisi kuluvan myös sellaisten lukijoiden käsissä, jotka työssään ovat tekemisissä kansainvälistä julkaisemista koskevien moninaisten arviointitehtävien tai niihin liittyvien käytäntöjen kehittämisen kanssa.

Mittarilla mitataan, mutta miksi ja miten?

Huhtikuun puolivälissä Helsingin yliopiston sivuilla julkaistiin tiedeuutinen¹ maailmanlaajuisesti vakiintuneesta vaativien aivoleikkausten tuloksia ja vaikuttavuutta arvioivasta mittarista niin sanotusta *modified Ranking Scale*-luokituk-

1. Päivi Lehtinen, Aivoleikkausten hoitotulosten arvioinnissa käytössä ”väärä” mittari, <https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/aivoleikkausten-hoitotulosten-arvioinnissa-kaytossa-vaara-mittari> (9.5.2016).

sesta. Uutisen mukaan luokitus ei ”todellisen, kattavan ja valikoimattoman potilasmateriaalin” pohjalta tutkittuna mittaa sitä, mitä sen on oletettu mittaavan. Vastuututkijana toimineen erikoislääkärin mukaan ”hämmästyksemme oli suuri tulosten osoittaessa, että mRS -luokitus soveltuu erittäin huonosti neurokirurgisen hoidon laadun sekä komplikaatioiden arviointiin ja raportointiin.” Tutkimukseen osallistuneen dosentin mukaan yllättävät tulokset herättivät ensi sijassa kysymyksen siitä, tulisiko käytännön leikkaustyötä tekevien neurokirurgien osallistua aktiivisemmin oman työnsä tulosten mittaamiseen käytettävien mittareiden kehittämiseen. Nyt niiden määrittely on ulkoistettu toimijoille, joilla on vähän kytköksiä työn todellisuuteen ja sen kannalta olennaisiin ongelma- ja kehityskohtiin.

Ajatus tulosarvioinnissa käytetyn luokituksen tosiasiallisesta heikkoudesta sekä työtä käytännössä tekevien osallistumisesta – ja osallistamisesta – alan arviointimenetelmien kehittämiseen on kiinnostava. Samoihin aikoihin mRS-luokitusta käsitelleen uutisen kanssa ennakkotieto apulaisprofessori Atte Oksasen (sosiaalipsykologia) ja professori Pekka Räsänen (taloussosiologia) selvityksestä ylitti kansallisen keskustelukynnyksen². Professoreiden mukaan Suomen Akatemian kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen toimikunnan rahoittamien tutkijoiden julkaisutulokset jäävät laihanlaisiksi. Väite perustui julkaisujen numeeriseen näkyvyyteen kansainvälisillä julkaisu- ja viitetietokantamarkkinoilta jalansijaa haakevaan *Scopus*-tietokantaan. On mahdollista, että Oksanen ja Räsänen tarkoittivat avauksensa ennen kaikkea omia alojaan lähempänä olevien, tietokannassa jotenkuten edustettujen ja sikäli vertailukelpoisempien alojen tulosten arviointiin. Julkinen huomio kiinnittyi kuitenkin nopeasti julkaisukäytännöiltään kaikkein erilaisimpaan alaan – historiaan – jonka näkyvyys *Scopus*-tietokannan luomassa virtuaalitodellisuudessa on rajallinen etenkin suomenkielisen, mutta myös englanninkielisen julkaisemisen osalta.

Historiantutkimus tarjoaa monella tapaa kouriintuntuvimman ja selvimmän esimerkin suositetaan kasvattaneen tietokantanäkyvyyteen perustuvan mittaamisen vääristävästi painottuneista lähtökohdista. Tähän aiheeseen pureutuu edellä tarkkanäköisesti Maria Lähteenmäki.³

Oksasen ja Räsänen selvityksestä leimahtaneessa lyhyessä mielipiteidenvaihdossa (ks. viite 2) keskustelu ei edennyt kaikkein olennaisimpiin kysymyksiin. Miksi kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen alan vaikuttavuutta, laatua ja kansainvälisyyttä arviotaessa ja raportoidessa – kaikista tunnetuista ja kysyttäessä myönnettyistä rajallisuuksista huolimatta – kerta toisensa jälkeen palataan mekaanisiin mittaus- ja arviointimenetelmiin? Riittääkö selitykseksi se, ettei muita yleisesti vakiintuneita ja ”hyväksytyjä” mittaustapoja ole saatavilla? Missä vaiheessa ylittyy raja, jossa jatkuva, rajattuihin otoksiin perustuva tulosarviointi kääntyy omia tarkoituspereään vastaan, lakkaa tunnistamasta todellisuuden kannalta olennaisia ongelmia sekä näivettää pois jo olemassa olevat, usein hitaasti kumuloituvat resurssit? Miten laadun, kansainvälisen ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kaltaisia monimutkaisia ja kokonaisvaltaisia ilmiöitä pystyttäisiin edes hiukan luotettavammin ja herkkävireisemmin arvioimaan? Kysymykset eivät ole helpoja ja niitä on monessa yhteydessä pohdittukin. Mahdollisten hyvien ajatusten matka Power-Point-kalvoilta kentälle on kuitenkin edelleen kesken.

Historiantutkimuksen kansallinen erityisluonne ja luontevan kansainvälistymisen haasteet

Oksasen ja Räsänen avausta seurannut huomio jätti jälkeensä kummallisen vaikutelman siitä, että historiantutkimuksen kaltaisten alojen kansallisesti suuntautunut erityisluonne toimisi yleisempänäkin selityksenä esitetyle kritiikille. Mutta onko historiantutkimus erityisen leimallisesti kansallisesti (ei-kansainvälisesti) suuntautunutta

2. Atte Oksanen & Pekka Räsänen, Suomen Akatemian resurssit valumassa hukkaan. *Turun Sanomat* 7.4.2016; Anneli Anttonen & Liisa Savunen, Suomen Akatemian rahoitus tuottaa tulosta. *Turun Sanomat* 8.4.2016; Tutkimus ryöpyttää Suomen Akatemiaa. Tehottomuutta, suosimista, avoimuuden puutetta. *Helsingin Sanomat* 10.4.2016; Anneli Anttonen & Liisa Savunen, Suomen Akatemian rahoitus on tuloksellista. *Helsingin Sanomat* 14.4.2016; Atte Oksanen & Pekka Räsänen, Suomen Akatemian menettelytapa on uudistettava. *Helsingin Sanomat* 15.4.2016 (mielipide). Ks. myös *Suomen Kuvalehti* 15.4.2016 (pääkirjoitus).

3. Maria Lähteenmäki, Ilman historiantutkijoita ei ole kansakuntaa. Sananen tiederahoituksesta ja julkaisumittareista. *Historiallinen Aikakauskirja* 2 (2016).

tänä päivänä? Toisaalta, miksi juuri historian tutkimuksella olisi jonkinlainen erityislupa olla kansallista, kun niin moni muukin humanistinen tai yhteiskuntatieteellinen tutkimusala on monella tapaa kiinni nimenomaan suomalaisen yhteiskunnan ongelmissa?

Suomalaisissa yliopistoissa tehtävän kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen laadun, elinvoiman ja verkostuneisuuden kannalta aidosti kriittiset haasteet eivät liity *Scopus*seen tai sen kilpailijoihin. Monin verroin tärkeämpää on kansallisen ohjausjärjestelmätason todellisuuspohjainen käsitys ja ymmärrys siitä, mitä käsitteet 'kansallinen' ja 'kansainvälinen' tarkoittavat tutkimuksen nykytodellisuudessa. Erityisesti tarvitaan ymmärrystä siitä, etteivät nämä ole toisistaan erillisiä tai toistensa vaihtoehtoja eikä niiden aste ole luotettavasti mitattavissa mekaanisin numeroin.

Viimeaikainen kehitys, jossa kansainvälistämisessä on siirrytty puolitiehen jätetystä kannusteiden kehittämisestä yhä pakottavampiin ja mekaanisempiin toimiin ei lupaa tässä suhteessa hyvää. Suomalainen tutkimus- ja yliopistojärjestelmä – toimimattomine urapolkuineen, epävarmoine, vaikeasti ennakoitavine ja lyhyine työsuhteineen sekä kansainvälisesti raskaine ja tuntemattomine väitöskirjaperinteineen – ei ole näihin vuosiin mennessä tukenut tai antanut edellytyksiä angloamerikkalaisen mallin mukaiselle liikkuvuudelle (tietyt luonnontieteelliset, nykykilpailussa hyvin pärjäävät alat pois lukien).

Tässä suhteessa esimerkiksi Suomen Akatemian päätös tutkijatohtori- ja akatemiattutkijahakujen hakukelpoisuuden rajaamisesta tavalla, joka taannehtivasti rankaisee etenkin suomalaisten yliopistojen kasvatteja ja työntekijöitä heidän kuukausimääräisesti lasketun fyysisen liikkuvuutensa pohjalta on epäreilu ja väärin kohdennettu. Vaatimuksen laadullisia vaikutuksia voi epäillä: on ilmeistä, etteivät kuukausissa mitattavat fyysiset (tai näennäisiksi järjestellyt) kansainvälisyys- ja liikkuvuuskriteerit kerro suomalaisessa kontekstissa *Scopus*sen vertaustutkimuksen tai tutkijan todellisen kansainvälisyyden asteesta ja laadusta, verkostoista tai potentiaalista. Hakijoiden laskennallista määrää saadaan tällä keinolla toki alas, ja hakijoiden vähentyessä nousee rahoitusmyöntöprosenttikin. Viimeksi mainittu on vajonnut jo kansainvälisestäkin nolostuttavan

alhaalle, mikä kielii kansallisen tiede- ja tutkimuspolitiikan laajemmista ongelmista.

Kansallisen puolustusta vai pienin askelin kohti globaalia akateemista julkaisemista?

Historia-alan sisältä katsoen suomalaista tieteen ja korkeakoulupolitiikan ohjausjärjestelmää vaivaava yhä pakottavammaksi käyvä kansainvälistämismäki on viime vuosina saanut rinnalleen vahvistuvaa kotimaisilla kielillä julkaisemisen puolustusta. Keskustelussa vastakkain asettuvat, osin ehkä tarkoittamattomankin jyrkästi, (englanninkielinen) artikkeli ja (suomenkielinen) monografia. Nykyisillä mittaus- ja arviointikriteereillä kotimainen monografia ja sen edellyttämä monivuotinen, parhaimmillaan aidosti uusia näkökulmia avaava tutkimustyö on muuttumassa arviointimenestyksen ja rahoituksen hankkimisen kannalta arvottomaksi. Tietokantanäkyvyydeltään optimoitu englanninkielinen artikkeli saattaa puolestaan saada suhteettoman painoarvon.

Julkaisumuotojen saralla kansainvälisen ja kansallisen välinen vastakkainasettelu peittää enemmän kuin kertoo. Siinä missä englanninkielinen artikkelijulkaisu saattaa näkyä *Scopus*-todellisuudessa, suomenkielinen, suomalaisten kustantamojen julkaisema ja markkinoima historian tutkimus on se, joka yhteiskunnassa puhuttaa ja tulee huomatuksi. Tämän julkaisuuden merkitystä ei voi vähätellä, ei myöskään rahoituskilpailussa. *Scopus*sen lailla tälläkin julkaisuudella on (kieliperustaiset) rajansa: näkymättömiin jää suomalaisissa yliopistoissa tehty muilla kuin kotimaisilla kielillä ja kustantajilla julkaistu tutkimus. Tämä pätee myös tutkimukseen, jossa käsitellään Suomea. Johtopäätökseksi jää, että tuloksellisuuden, vaikuttavuuden ja laadun kokonaiskuvan hahmottamiseksi – saati arvioimiseksi – tarvitaan sekä kokonaisvaltaisempaa että hienojakoisemmin erottelukykyistä mittaamista kuin mitä markkinoilla on tällä hetkellä tarjota.

Ruohonjuuritasolta katsoen historian tutkimuksen ja sen julkaisukulttuurien edistämiseksi tarvitaan entistä enemmän tutkimuksenteon todellisuuteen kytkeytyviä, sen tosiasiallisiin arkipäivän ongelmakohtiin tehoavia pieniä tekoja ja kannusteita. Julkaisemista koskien esimerkki viimeksi mainituista on Titus Hjelman edellä mainittu teos.

Helppolukuisessa oppaassaan *University College Londonissa* työskentelevä uskontotieteen tohtori avaa kansainvälisen julkaisumaailman pelisääntöjä ja käytäntöjä asiantuntevasti. Teos tarjoaa konkreettisia neuvoja, jotka ulottuvat oikean julkaisijan identifioimisesta ja lähestymisestä aina julkaisuehdotuksen tekemiseen, kustannussopimuksiin ja markkinointiin saakka. Vastaavia kansainvälisiä oppaita tuntevalle Hjelmmin teos ei tuo mullistavaa sisällöllistä uutta, mutta sen arvo nouseekin siitä yksinkertaisesta oivalluksesta, ettei tällaista kansainvälistä julkaisemista käytännössä valaisevaa ja rohkaisevaa opasta ole aiemmin ollut tarjolla suomeksi. Pienen kirjan suuri anti on sen luonteva ja mutkaton kytkeytyminen sekä suomalaisen että kansainväliseen toimintaympäristöön – juuri siihen monitasoiseen todellisuuteen, jonka keskellä valtaosa nykypäivän historioitsijoista, humanisteista, yhteiskunnan ja kulttuurin tutkijoista tekee työtään ja julkaisee.

Hjelm toteuttaa esimerkillisesti oppaansa johtoajatusta ”tunne yleisösi!”. Kaiken akateemisen julkaisemisen keskiössä on tapauskohtaisesti vaihtelevan kohdeyleisön tunnistaminen. Jos haluaa osallistua kansallisella ja suomenkielisillä areenoilla käytäviin keskusteluihin ja tavoittelee tähän liittyvää näkyvyyttä, kannattaa julkaista suomeksi. Kuten Hjelmkin kiertelemättä toteaa, suomenkielisen tutkimuksen kotimainen näkyvyys on edelleen englanninkielistä monin verroin parempi ja helpompi saavuttaa. Jos tarkoitus on keskustella kansainvälisen, määrällisesti usein rajallisen, mutta alallaan johtavan asiantuntijayleisön kanssa, kansainvälisen julkaisemisen kenttä on oikea osoite. Juuri tälle kentälle Hjelmmin opas lukijoita auttaa – kotimaista julkaisemista väheksymättä.

Hjelmmin oppaassa on monia kotimaisista kansainvälisyysmantroista virkistävällä tavalla poikkeavia ominaisuuksia. Ne muistuttavat siitä, mistä akateemisen julkaisemisen todellisuus maailmalla koostuu. Suomalaisen oletetun heikosta kansainvälisyydestä kansainvälisiin huippuihin verrattuna ei kirjassa puhuta sanakaan. Virkistävää on myös kirjan anteeksipyytelemätön keskittyminen nimenomaan humanististen, kulttuuri- ja yhteiskuntatutkimuksen alojen kansainväliseen julkaisemiseen. Kirjassa on lukuisia kirjoittajan omasta alasta ja julkaisuprofilista

nousevia esimerkkejä. Samaan aikaan Hjelm tunnistaa humanististen alojen sisällä vallitsevia eroja sen suhteen, kuinka helppoa kansainvälinen julkaisukynnyksen ylittäminen on: ”suomalainen raamatuntutkimus on kansainvälisesti tunnettua, mutta niin on sen kohdekin.” Sama pätee esimerkiksi filosofiaan.

Hjelm olettaa oikeutetusti, että hänen oppaansa lukijoita kiinnostaa ”millä ehdoilla erityisesti Suomea koskevaa tutkimusta julkaistaan englanninkielisessä maailmassa.” Vastaus on, että suurin osa julkaisuista, joissa Suomi mainitaan muuten kuin sisällysluettelossa ovat vertailevia. Lisäksi on osoitettava, mitä ”Suomea käsittelevä tutkimus tarjoaa tieteenalan keskusteluun tapaustutkimuksen lisäksi” sekä ”miksi kyseinen tapaus on kiinnostava yhteiskunnallista ja kulttuurista kontekstiaan laajemmin.” Kustannuspäätös Suomea koskevasta artikkelista – monografiasta puhumattakaan – vaatii näiden tekijöiden huomioimista ja hallintaa tasolla, joka on valovuosien päässä ajasta, jolloin englanninkielinen Suomen historiaa koskeva julkaiseminen tarkoitti pääasiassa englanniksi käännettyä ja/tai Suomen historiaa ”ulkomaalaisille” esittelevää, olemassa olevaa tutkimusta tiivistävää teosta.

Kuten oppaasta ilmenee artikkeli avaa usein vaivattomimman, nopeimman ja ehkä realistisimmankin polun kansainvälisen julkaisemisen kentille. Oppaasta löytyy tarkat neuvot artikkelijulkaisun prosessin ja eri artikkelityyppien hahmottamisen sekä rakenteen suunnittelun varalle. Sivumäärällisesti jopa enemmän tilaa saa kuitenkin kirja siis kansainvälisen kustantajan kustantama monografia.

Kotimaisissa keskusteluissa tämä julkaisumuoto on se kaikkein näkymättömin: kansainvälisen kustantajan kustantama kirja jää väistämättä suomenkielisen kustannusmaailman hallitseman tiedekirjajulkaisuuden katveeseen. Se saattaa saada osakseen myös hallinnollis-tilastollista tyytymättömyyttä: suuresta työmäärästä huolimatta kansainvälisen kustantajan julkaisema monografia näkyy yksikön tulostulon kannalta keskeisissä julkaisu- ja viitetietokannoissa määrällisesti vain *yhtenä* ja monografiamuotonsa vuoksi vieläpä muulla kuin artikkeleiden A1 kategoriassa. Kuvaavaa on, ettei erottelu kansainvälisen artikkelin ja kansainvälisen mono-

grafian välillä ole noussut esiin myöskään viimeaikaisissa kotimaisissa tuloksellisuuskeskusteluissa.

Oppaassaan Hjelm tulee suorasanaisesti kirjoittaneeksi siitä todellisuudesta, joka maailmalla kuitenkin edelleen vallitsee: vaikka kvantifiointimahdollisuus on ollut vahvistamassa artikkelien arvostusta, ”erityisesti humanistisilla aloilla, kuten historiassa ja kirjallisuustieteessä, akateeminen kirja on edelleen maailmalla arvostetuin julkaisu”. Tähän liittyy myös se, minkä tutkija kansainvälisissä yhteyksissä havaitsee käytännössä muutenkin: monissa niin sanotuissa kansainvälisissä huippuyliopistoissa, joihin suomalainen yliopistolaitos toivoo tulevansa vertautuvaksi, julkaistu monografia on etenkin humanistisilla ja yhteiskuntatieteellisillä aloilla käyntikortti ja ’kypsytyden osoitus’, jota jopa aktiiviselta artikkelituottajalta edelleen odotetaan.

Monografioita koskevassa osuudessa Hjelm käy hyödyllisellä tavalla läpi kirjan matkan ideasta, kustantajan lähestymiseen sekä kirjaehdotuksen rakenteesta, käsikirjoituksen toimittamiseen, kirjan tuotantoprosessiin ja markkinointiin. Opas kartoittaa erityyppisiä kansainvälisiä kustantajia ja julkaisutapoja keskustellen myös mahdollisuudesta saada teos julkaistua etabloituneiden tutkijoiden toimittamissa julkaisurajoissa. Varoituksen sana kohdistuu niin sanottuihin *Vanity Press* -kustantamoihin, jotka ottavat artikkeleita ja kirjoja julkaistavakseen maksua vastaan. Julkaisutukimuotojen viidakko vaihtelee toki maakohtaisesti (ei ole tuntematonta Suomessakaan), mutta Hjelman mukaan ainakin angloamerikkalaisessa maailmassa oppi- ja tiedekirjakustantaminen on niin iso bisnes, ettei kenenkään tulisi harkita julkaisemisesta maksamista. Samaan aikaan julkaisupaineiden kasvassa sekä avoimen julkaisemisen ansaintalogiikoiden kehittyessä ja monimutkaistuessa, maksullisen julkaisemisen ilmiö on levinnyt vauhdilla etenkin artikkelijulkaisemisen puolella. Tämän nopeassa muutoksessa olevan prosessin ajantasainen seuraaminen on hankalaa, mutta jokaisen kansainvälistä julkaisemista suunnittelevan ja arvioivan on hyvä tiedostaa sen olemassaolo. Muutamaa mainintaa lukuun ottamatta jatkuvassa liikkeessä oleva aihepiiri jää Hjelman käytännönläheisesti suuntautuneen oppaan rajauksen ulkopuolelle.

Kansainvälinen julkaiseminen ja muuttuva suomalainen väitöskirja

Suomalaisen historiantutkimuksen kansainvälisen näkyvyyden ja julkaisemisen kannalta yksi heikosti hyödynnetty resurssi ovat hyvät, kansainvälistä perustasoa usein merkittävästi huolellisemmin ja itsenäisemmin valmistellut väitöskirjat. Asiassa törmätään moniin käytännön ongelmiin, jotka juontuvat ajattelu- ja toimintatapojen perustavanlaatuisen erilaisuuteen Suomessa ja maailmalla. Angloamerikkalaisesta perinteestä poikkeavalla, jo eurooppalaisittainkin harvinaiseksi käyneellä tavalla Suomessa on ainakin periaatteen tasolla pidetty kiinni mallista, jossa tutkijan kypsytyden osoitus ja käyntikortti ei ole ensimmäinen julkaistu monografia vaan väitöskirja. Se itsessään on julkaistu monografia, ei siis pelkkä opinnäyte tai käsikirjoitus. Tämä perinne ja siihen liittyvät käytännöt eivät ole väistyneet tänäkään päivänä, vaikka samaan aikaan väittelijöiden on toimittava uusien tehokkuus- ja kansainvälisyysvaateiden täyttämässä maailmassa. Kansainvälisissä hauissa suomalaisen väitöskirjan ja yleensä tutkijanurajärjestelmän kansalliset erityispiirteet tunnetaan ja tunnistetaan huonosti. On käytännössä selvää, että tämä vaikeuttaa suomalaisesta kontekstista ponnistavien yksittäisten tutkijoiden kansainvälisiä rahoitushakuja ja työllistymistä tavalla, joka kertoo enemmän rakenteista ja toimintaympäristöistä kuin tutkijoiden kyvyistä.

Tämän päivän suomalainen väitöskirjainstituutio on monien, osin ristiriitaisten paineiden ja odotusten sekä useiden rinnakkaisten, harvoin selkeästi ääneen lausuttujen toimintalogiikoiden temmellyskenttä. Väitöskirjainstituutio muuttuu ja moninaistuu tekijöidensä reagoiessa yhä monitasoisemmin sekä kansalliseen että kansainväliseen toimintaympäristöön. Käytännössä kustantajan kustantamalla valmiilla teoksella väittelemine ei enää ole itsestäänselvyys edes Suomessa. Yhä useampi väittelee käsikirjoituksella tai omakustanneteoksella ja varsinainen kirja julkaistaan vasta väitöskirjan jälkeen. Näin tapahtuu siis myös suomenkielisen julkaisemisen puolella. Englanninkielisten väitösten määrä on ollut kasvussa etenkin viimeisen kymmenen vuoden aikana, mikä luonnollisesti lisää kiinnostusta kansainvälisen julkaisemisen mahdollisuuteen. Samassa tahdissa kuin suomalaisten kustantajia-

en kiinnostus ja taloudelliset edellytyksen englanninkieliseen julkaisemiseen ovat heikentyneet, on perusteltua kysyä, miksi julkaista hyvä englanninkielinen tutkimus Suomessa englanniksi, jos se on mahdollista saada julkaistua kansainvälisen kustantajan toimesta? Kansainvälisen kaupallisen kustantajan ei voi kuitenkaan odottaa olevan automaattisesti kiinnostunut jo internetistä vapaasti saatavilla olevan tutkimuksen julkaisemisesta (vrt. yliopistojen väitöstietokannat) ellei teosta ole jollain erillisellä sopimuksella sidottu esimerkiksi vastaväittäjänä toimivan tutkijan toimittamaan kansainvälisen kustantajan julkaisemaan sarjaan. Hjelmin oppaassa käsitellään myös näitä sarjoja, joissa hyvistä käsikirjoituksista on toisinaan suoranaista pulaa ja sikäli käytännössä usein hieman matalampi julkaisukynnys ilman että laatukontrolli löystyy.

Kansainvälisen julkaisemisen paineisiin ja mahdollisuuksiin vastaa myös viime aikoina yleistynyt artikkeliväitöskirja. Trendin voi odottaa nousevan pikku hiljaa myös historian tutki-

muksen alalla. Vallitsevissa kilpailuolosuhteissa artikkeliväitöskirja on sekä väitöskirjaprosessin hallittavuuden että julkaisuluettelon kilpailukyvyn ja mahdollisen jatkorahoituksen kannalta kaikkein optimaalisimmalta vaikuttava vaihtoehto. Lopputuloksena on sekä suomalaisen muotovaatimuksen täyttävä väitöskirja että liuta osin tai kokonaan kansainvälisiä artikkelijulkaisuja. On todennäköistä, että yleistyessään artikkeliväitöskirja tulee rapauttamaan etenkin englanninkielisen monografiaväittelyn suosiota ja sen saamaa tukea suomalaisissa yliopistoissa. Kun englanninkielisiä väitöskirjoja kuitenkin myös suomalaisissa yliopistoissa edelleen tehdään, Hjelmin opas monografiavinkeineen tulee tässä kohtaa todella suureen tarpeeseen niin väitöstutkijoille kuin heidän ohjaajilleen. Sillä – kyllä! – kansainvälisen kustantajan julkaisema monografia on mahdollinen myös suomalaisesta yliopistosta ponnistavalle eikä kirja ole menettänyt merkitystään myöskään kansainvälisesti.